

Ryszard Popiek

ZIELNIK RODOLOGICZNY^{1/} W PRACY NAUKOWEJ

Zagadnienie taksonomii róż w Polsce dziko rosnących jest do chwili obecnej problemem nierozwiązanym. Flora róż jest mało poznana i fragmentarycznie opracowana. Przyczyną takiego stanu rzeczy są niewątpliwie różnorakie trudności; między innymi związane np. ze zbieraniem kolczastego materiału w terenie; z innych wymienić należałoby potrzebę dokładnych obserwacji roślin w stanie żywym, ogromną zmienność wewnątrzgatunkową i występowanie form mieszańcowych.

Zamierzeniem autora niniejszego artykułu jest podanie, zwłaszcza dla początkujących florystów, wskazówek co do zbierania, preparowania i konserwowania róż. Dane dotyczące tego zagadnienia omówiono na podstawie własnego doświadczenia, korzystając z uwag zawartych w pracy Kląsterski^{ego} /1956/; autor uczestniczył także we wspólnych wycieczkach z dr I. Kląsterski^m, który udzielił mu wiele cennych wskazówek co do zbierania i gromadzenia okazów roślinnych.

Róża jest rodzajem wielopostaciowym, zróżnicowanym na wiele form, niekiedy morfologicznie blisko siebie stojących i tworzących liczne formy przejściowe. Zmienność w obrębie poszczególnych gatunków ma podłoże genetyczne, modyfikacje zaś ekologiczne są rzadsze.

Ponieważ zdarza się, że jakaś cecha, jest wprawdzie charakterystyczna dla danego taksonu, nie występuje ona jednak równomiernie we wszystkich częściach danego okazu; przeto studia morfologiczno-porównawcze róż można przeprowadzić na odpowiednio skompletowanym materiale zielnikowym. W tym celu należy zebrać z danego krzewu materiał pochodzący z trzech stadiów okresu wegetacyjnego:

1. Ze stadium kwitnienia, które przypada w naszych warunkach klimatycznych na czerwiec, przy czym początek zakwitania jest różny, zależny od warunków siedliska /jego ekspozycji, wilgotności itp./ Sekatorem, uci-

^{1/}Gr.rhódon = róża, rodologia - nauka o różach.

namy 2-3 gałęzie z kilkoma rozwiniętymi kwiatami na gałązkach kwiatowych. Gałęzie należy wycinać z różnych części krzewu /z części górnej, środkowej, dolnej, od strony zacienionej i dobrze oświetlonej/. Materiałem uzupełniającym są gałązki płone z kilkoma liśćmi, pochodzące z górnej części krzewu. Ważnym momentem jest zapisanie barwy płatków korony.

2. Z okresu po przekwitnięciu krzewu, kiedy niedojrzałe jeszcze "owoce" są już dobrze wykształcone, a utrzymujący się na nich kielich, przyjmuje stałe dla gatunku położenie /do dołu zagięty, rozpostarty, wzniesiony, /ryc.1,2,3/; okres ten przypada na lipiec i początek sierpnia. Kompletujemy do zbioru kilka gałęzi /2 - 4/ z gałązkami dźwigającymi hypancja, ucinanymi także z różnych części krzewu /ryc.4/. Gałązki płone /wykształcone w różnych długościach/ odcinamy całe jeśli są krótkie, lub tylko ich część szczytową oraz wycinek części środkowej. W przypadku występowania odroślowych pędów korzeniowych, zabieramy do zielnika wycinki z ich części nasadowej, środkowej i szczytowej; jeżeli pędów tych brak ucinamy kawałek cieńszej gałęzi tuż przy ziemi, która zazwyczaj ma charakterystyczne kolce. Zbiór uzupełniamy kilkoma oderwanymi różnej wielkości liśćmi oraz odciętymi z hypancjów kielichami /kielich ścinać ze szczytową częścią hypancjum, aby jego działki nie uległy rozerwaniu/, które rozprostowujemy, nadając im płaski kształt.

Poza tym, w terenie ustalamy i notujemy takie cechy diagnostyczne jak: konsystencję liści /delikatne, soczyste, sztywne, skórzaste/, ich barwę, połysk, pozycję działek kielicha oraz u form ogruczołonych, zapach olejków eterycznych uwalnianych przy rozcieraniu gruczołków na listkach, szypułkach i kielichu, co dla niektórych gatunków jest charakterystyczne /zapach jabłek, terpentyny/; notujemy także pokrój i wysokość krzewów oraz sposób ich rozgałęziania się.

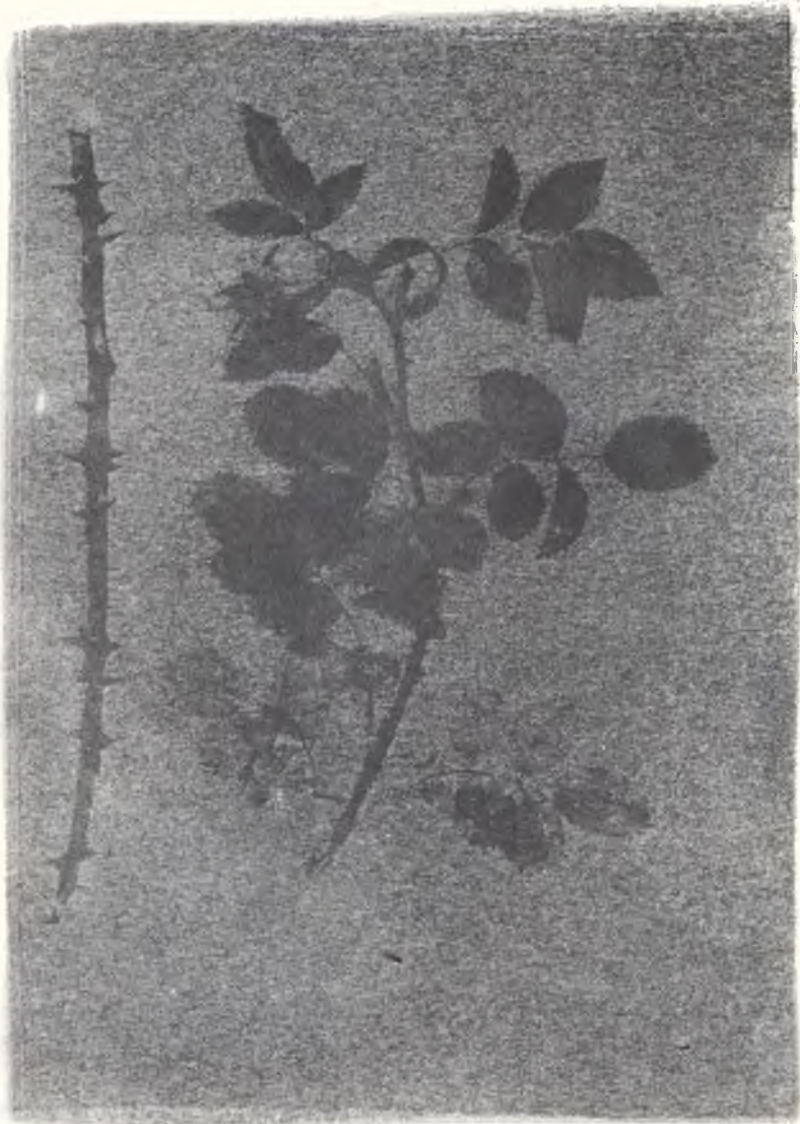
3. Z czasu dojrzewania hypancjów; hypancja z tego okresu wykazują bowiem typowe dla pewnych gatunków zabarwienie /ciemnordzawe, cynobrowo-czerwone, pomarańczowo-czerwone/.

Materiał pochodzący z drugiego okresu rozwojowego jest najważniejszy, ponieważ wykazuje cechy stanowiące podstawę do określenia rangi poszczególnych taksonów; zdarza się często, że obok "owocujących" pojawiają się w nim także gałązki kwitnące, przeto dobrze zebrany materiał z tego stadium wystarczy do dalszej pracy badawczej /ryc.5/.

Chcąc zebrać według podanych wskazówek materiał z danego terenu, należy krzewy ponumerować przy pomocy metalowych etykietek, umocowując je cienkim drutem. Zbiory z poszczególnych krzewów muszą być odpowiednio oznakowane, łatwo bowiem jest o pomyłkę. Ucięte okazy roślinne układamy w terenie do odpowiednio przyciętych arkuszy gazetowych. Umieszczając

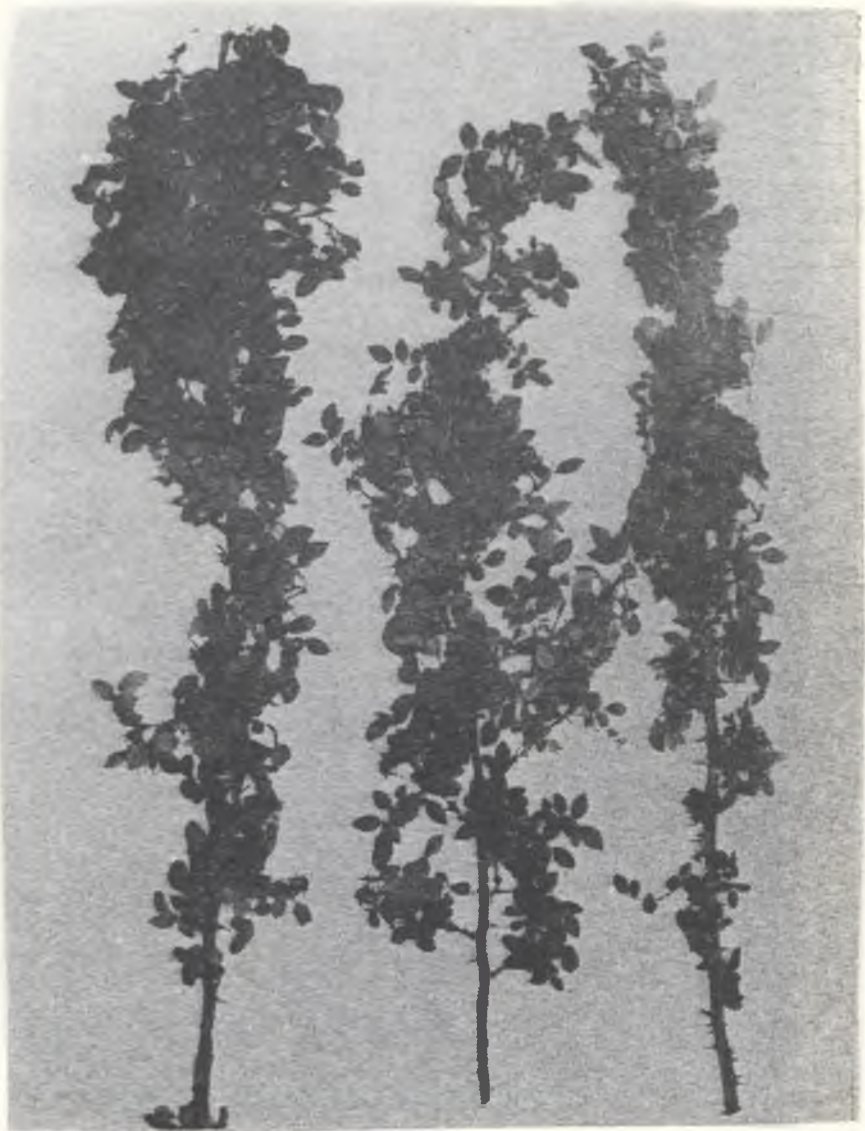
Ryc.1. *Rosa deseglisei* Bor. -
gałązki dźwigające hypancja z działkami kielicha do dołu skierowanymi

Ryc.2. *Rosa subcanina* /Christ/Dalla Torre et Sarnth. -
gałązka dźwigająca hippancja z działkami kielicha poziomo rozpostartymi

Ryc.3. *Rosa vosagiaca* Desp. -
gałązki dźwigające hipanccja z działkami kielicha do góry wzniesionymi

Ryc.4. *Rosa micrantha* Borrer ex Sm. in Sowerby -
gałęzie i gałązki z hypancjami, pochodzące z różnych części krzewu

Ryc.5. *Rosa eglanteria* L. -

karta zielnikowa z zaszuszonými okazami zbieranými w drugim okresie cyklu wegetacyjnego: 1 - gałązka kwitnąca, 2 - gałązki z hypancjami, 3 - środkowa część gałązki płożej, 4 - wycinek pędu z kolcami

części roślin jednego krzewu w kilku arkuszach papieru, zaopatrujemy je w karteczki z jednakowym numerem. Równocześnie notujemy numer stanowiska zgodny z numerem karteczki włożonej do arkusza z roślinami; zapisujemy także dane o siedlisku, morfologii terenu, zwłaszcza ekspozycji, nasłonecznieniu, o ile możliwe notujemy przynależność do jednostki fitosocjologicznej oraz niektóre gatunki towarzyszące.

Po powrocie z wycieczki przenosimy uprzednio rozprostowane róże do suchego papieru. Suszymy w siatkach o stalowych ramkach drucianych /konieczność mocnego wiązania/. Wskazaniem jest, aby pojedyncze arkusze gazet z roślinami były przekładane naprzemian arkuszami bibuły. Rośliny układamy tak, aby ich części grubsze /hypancja i gałązki/ w kolejnych arkuszach nie były sobie nadległe; przekładając zaś arkusze kilkoma warstwami papieru, wypełniamy wolną przestrzeń między nimi, powodując równomierny ucisk roślin. W paczce przeznaczonej do suszenia umieszczamy 8 - 12 arkuszy, które wiążujemy na krzyż przy pomocy mocnego, lnianego sznurka.

Siatki umieszczamy w ciepłym, suchym i przewiewnym miejscu. Suszone rośliny zachowują mniej więcej naturalną barwę i pozbawione będą pleśni, jeżeli w początkowym etapie konserwowania wilgotne papiery, będą wymieniane na suche.

Po całkowitym wysuszeniu przekładamy rośliny na arkusze zielnikowe, wypisując także stałe etykiety. Kilka arkuszy zielnikowych zawierających materiał jednego krzewu, umieszczamy w osobnej okładce gatunkowej; jeżeli zbiór pochodzi z trzech stadiów rozwojowych rośliny, wówczas okazy z każdego okresu układamy do osobnej okładki, zaopatrzonej w datę zbioru. Egzemplarze z poszczególnych okresów łączymy wspólną okładką gatunkową; zbiorowe okładki znaczymy jednakowym numerem.

Poszczególne gatunki w okładkach zielnikowych wiążemy w pakiety, których wysokość nie powinna przekraczać 20 - 25 cm. Zbiory przechowujemy w szczelnie zamkniętych szafach zielnikowych.

LITERATURA:

K l á š t e r s k ý I., 1956. Sběr a preparace růží pro herbáře. Živa 4/4:128-130. Československá Akademie Věd. Praha.

Ryszard Popek

THE RODOLOGICAL HERBARIUM IN RESEARCH WORK

The author's suggestions for the collection, preparation, and preservation of wild-growing roses destined for research, have been founded on his own experience and on other publications.

The most valuable material is obtained by collecting roses during three different stages of the vegetation cycle:

- 1/ the florescence stage /June/
- 2/ the time after the rosebush has ceased to blossom /July and early August/
- 3/ the time of hypantium maturation

Having this in view one should collect, besides the boughs with blossom, also those with hypantia, with the proviso that both the former and the latter should be cut out from different parts of the bush: all this should be further supplemented with barren boughs cut out in a way permitting to include into the herbarium their top and central parts. In case when there are sprouts of root tillers, we cut out their base, middle, and top parts.

In most cases a properly collected material from the second vegetation period /when the still green "fruit" is supporting the calyx sepals, each variety arranging them in its own way/ permits to establish the variety with a great deal of certainty.

On the spot we establish and record the following characteristics: the consistency of the leaves, their colour, gloss, the tinge of the corollary petals, the position of the calyx sepals, the scent produced when the nectaries are triturated, the habit, height, and way of branching of the rosebushes.

The plant specimens, collected and properly numbered, are placed inside paper sheets, best of all in a botanical folder.

To dry the plants up, they are placed between new dry sheets alternating with blotting-paper.

The dried-up collections are put on herbarium sheets, each species getting its own, common cover. If there are specimens collected from one rosebush during the three successive stages of development, specimens from each stage are put into separate covers identically marked, and the whole into a common specific cover. We arrange the files in bunches and keep them in tightly closed chests.

Рышард П о п е к

РОДОЛОГИЧЕСКИЙ ГЕРБАРИЙ В НАУЧНОЙ РАБОТЕ

На основании собственного опыта и литературы автор дает ряд указаний насчет сбора, препарировки и консервации дикорастущих роз для научной работы.

Наиболее ценным материалом являются коллекции роз из трех стадий вегетативного цикла: 1. из стадии цветения /июнь/, 2. из времени после отцветания куста /июль и начало августа/, 3. из времени созревания гипантиев.

В связи с этим собирать надо не только ветви с цветами, но и с гипантиями, причем и одни, и другие надо вырезать из разных частей куста. Дополнительным материалом являются пустые ветви разной длины, срезанные так, чтобы в гербарий вошли их верхушечные и срединные части. Если имеются отрасли корней, надо срезать части их основания, срединные и верхушки.

В большинстве случаев хорошо подобранный материал из второго вегетативного цикла /когда на еще зеленых плодах видны типически для данного вида расположенные чашелистики/ позволяет точно определить его.

На месте определяем и записываем следующие признаки: консистенцию листьев, их цвет, блеск, цвет лепестков венчика, расположение чашелистков, залых после растерения желез, внешний вид, высоту и способ разветвления кустов.

Собранные и соответствующим образом пронумерованные образцы растений следует уложить в листах газеты; самая хорошая - ботаническая папка. Приступая к сушке, переносим растения в сухую бумагу, проложенную слоями промокательной бумаги. Высушенную коллекцию следует уложить на листах гербария, объединяя их обложками для отдельных видов. Если имеются только образцы из одного куста, то образцы из отдельных циклов снабжаем отдельными обложками, а весь материал - обложкой для данного вида. Виды, положенные в пакеты, надо хранить в плотно закрытых шкафах.